

Sygn. I C 66/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 sierpnia 2019 r.

Sąd Okręgowy w Częstochowie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący : SSR del. Mariola Basińska

Protokolant : Ewa Lenartowicz

po rozpoznaniu w dniu 20 sierpnia 2019 r. w Częstochowie

na rozprawie

sprawy z powództwa R. J.

przeciwko K. P.

o zachówek

1. Zasądza od pozwanej K. P. na rzecz powódki R. J. kwotę 34.166,66 zł (trzydzieści cztery tysiące sto sześćdziesiąt sześć złotych i sześćdziesiąt sześć groszy) z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w wysokości 7% rocznie stanowiącymi sumę stopy referencyjnej Narodowego Banku Polskiego i 5,5% punktów procentowych i z dalszymi ustawowymi odsetkami za opóźnienie w razie ich późniejszej zmiany, liczonymi od 18 kwietnia 2019 roku do dnia zapłaty.
2. Zasądza od powódki R. J. na rzecz pozwanej K. P. kwotę 940,42 zł (dziewięćset czterdzieści złotych i czterdzieści dwa grosze) tytułem kosztów procesu po ich stosunkowym rozdzieleniu.
3. Nakazuje pobrać od na rzecz Skarbu Państwa następujące kwoty tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych:
 - od pozwanej K. P. 1.850 zł (jeden tysiąc osiemset pięćdziesiąt złotych),
 - od powódki R. J. z zasądanego roszczenia kwotę 3.150 zł (trzy tysiące sto pięćdziesiąt złotych).

IC 66/19

UZASADNIENIE

Powódka R. J. wniosła przeciwko K. P. o zapłatę zachowku w wysokości 100.000 zł po zmarłym spadkodawcy B. Ł. z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu oraz o zasądzenie kosztów procesu.

W uzasadnieniu pozwu powódka podała, że nie otrzymała należnego jej zachowku, mimo że nie była wydziedziczona, nie zrzekła się dziedziczenia, nie została uznana za niegodną dziedziczenia, nie otrzymała też od spadkodawcy darowizny. Dalej strona powodowa wskazała, że spadkodawca i jego żona G. Ł. byli właścicielami gospodarstwa rolnego położonego w miejscowości K., gmina W., dla której zamiejscowy Wydział Ksiąg Wieczystych w K. prowadzi księgę wieczystą nr (...), które to gospodarstwo rolne miało powierzchnię 4,4099 ha i składało się z działek o numerach ewidencyjnych: (...), (...), (...). Zachówek powódka obliczyła z udziałów przypadających spadkodawcy w gospodarstwie rolnym, tj. $\frac{1}{2}$ oraz $\frac{1}{3}$ jako spadek po żonie G. Ł.. Wartość gospodarstwa rolnego powódka oceniła na kwotę 600.000

zł, wartość masy spadkowej po B. Ł. – 400.000 zł, udział powódki w spadku to $\frac{1}{2}$, stąd zachówek powódki wynosi $\frac{1}{4}$, co jest równe kwocie 100.000 zł.

Pozwana K. P. uznała powództwo co do zasady, zakwestionowała wartość gospodarstwa rolnego, nie zgodziła się z tym, aby powódka mogła obliczyć zachówek w oparciu o działkę nr (...) wnosząc w tym względzie o oddalenie powództwa. Pozwana wniosła o zasądzenie kosztów procesu. Strona pozwana uważa, że żądanie pozwu zmierza do uzupełnienia zachowku powódki. Zarzuciła, że wskazane w pozwie nieruchomości nie wchodzi w skład masy spadkowej po B. Ł., lecz były przedmiotem darowizny. Podlegają one doliczeniu do spadku na potrzeby ustalenia zachowku, przy czym nie podlega doliczeniu działka nr (...), gdyż pozwana darowała ją powódce, stąd w czasie wniesienia przez powódkę pozwu o zachówek, to ona była właścicielką tej działki. W związku z tym strona pozwana uważa, że winny mieć w tym zakresie zastosowanie przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu oraz że pozwana nie jest już wzbogacona. Strona pozwana uważa, że przedmiotem doliczenia do spadku może być tylko połowa wartości darowizny nieruchomości składającej się z działek nr (...), (...), i (...), ale ich wartość wskazana przez powódkę jest zawyżona, ponieważ działki te były obciążone na rzecz darczyńców służebnością mieszkania.

Sąd ustalił, co następuje:

Postanowieniem z 19.09.2018r. w sprawie II Ns (...) Sąd Rejonowy w C. stwierdził, że spadek po zmarłej 18.01.2010r. matce stron G. Ł. na podstawie ustawy nabyli wprost: jej mąż B. Ł. i strony po $\frac{1}{3}$ części każda z tych osób oraz że spadek po zmarłym 22.11.2014r. ojcu stron B. Ł. na podstawie ustawy nabyły wprost strony po $\frac{1}{2}$ części każda z nich. Spadkodawca nie sporządził testamentu.

Pochówkiem B. Ł. zajęła się powódka.

Dowód: odpis postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku k 8, odpis aktu zgonu k 15, zeznania pozwanej k 83.

Rodzicom stron G. i B. małżonkom Ł. przysługiwała własność gospodarstwa rolnego położonego w miejscowości K., gmina W., dla której Sąd Rejonowy w C. Zamiejskowy Wydział Ksiąg Wieczystych w K. prowadzi księgę wieczystą nr (...), które to gospodarstwo rolne miało powierzchnię 4,4099 ha i składało się z działek o numerach ewidencyjnych: (...), (...), (...), (...).

Umową darowizny z 30.01.1996r. rodzice stron G. i B. małżonkowie Ł. darowali pozwanej to gospodarstwo rolne, a obdarowana ustanowiła na rzecz darczyńców służebność osobistą mieszkania w dwóch izbach budynku mieszkalnego wraz z prawem do korzystania ze wszystkich pomieszczeń i urządzeń służących do wspólnego użytku mieszkańców domu, do korzystania z pomieszczeń gospodarczych z prawem swobodnego poruszania się po placu i z prawem użytkowania działki o powierzchni 30 arów przy siedlisku. Wartość darowizny jej strony ustaliły na 58.000 zł, a wartość budynku mieszkalnego, zgodnie z umową ubezpieczenia, na 33.892 zł, zaś wartość służebności na 100 zł rocznie.

Dowód: odpis księgi wieczystej k 21-32, odpis umowy darowizny z 30.01.1996r. k 4749, przesłuchanie powódki k 80.

Działka nr (...) jest zabudowana domem mieszkalnym jednokondygnacyjnym, podpiwniczonym, o powierzchni zabudowy 127 m², wybudowanym w 1980r., składającym się z 4 pokoi, kuchni, łazienki i przedpokoju, dwoma budynkami gospodarczymi o powierzchni 29 m² i 252 m², czyli szopą i stodołą. Grunty orne są niskiej jakości, w części stanowią pastwiska, działka nr (...) jest przeznaczona do zalesienia. W chwili śmierci darczyńcy budynek mieszkalny miał okna plastikowe na piętrze, a na strychu i piwnicy – drewniane, był wyposażony w instalację elektryczną, wodną, szambo oraz własne centralne ogrzewanie węglowe, łazienkę wyłożoną panelami. Ani darczyńcy, ani strony nie przeprowadzały remontu budynku mieszkalnego za wyjątkiem remontu przeprowadzonego przez pozwaną w 2017r. polegającego na naprawie kominów, konserwacji dachu, wymianie rynien. Od śmierci spadkodawcy nikt nie mieszkał w budynku mieszkalnym i nikt go nie ogrzewał.

Dowód: kopia umowy sprzedaży k 69-72, zeznania powódki k 80, zeznania pozwanej k 82.

Powódka nie otrzymała od rodziców żadnych darowizn, a oprócz gospodarstwa rolnego nie mieli oni żadnego innego majątku. 6.08.1996r. powódka otrzymała od pozwanej jako darowiznę działkę nr (...) o powierzchni 0,7297 ha wchodzącą w skład darowanego gospodarstwa rolnego. Była to łąka. Działkę tę powódka sprzedała w 1999r.

Dowód: zeznania powódki k 80, 81, odpis umowy darowizny z 6.08.1996r. zawartej w formie aktu notarialnego k 18.

Od 2018r. pozwana usiłowała sprzedać gospodarstwo rolne. Wystawiła je do sprzedaży za cenę 395.000 zł. za taką cenę nie było nabywców, stopniowo więc obniżała cenę. 12.08.2019r. pozwana sprzedała posiadane gospodarstwo rolne za kwotę 205.000 zł.

Dowód: kopia oferty ze zdjęciami k 12-14, kopia umowy sprzedaży k 69-72 przesłuchanie pozwanej k 81, 82.

Ustalając stan faktyczny Sąd oparł się na wyżej wymienionych dowodowych.

Odpisy dokumentów nie budziły wątpliwości, były bowiem poświadczone przez występujących w sprawie adwokatów - art. 129 § 2 k.p.c. Gdy chodzi o kopie dokumentów, to istnienie dokumentów o treści wymienionej w kopiach nie była kwestionowana przez strony, dlatego Sąd przyjął, że odzwierciedlają one istniejący stan rzeczy.

Sąd nie dał wiary zeznaniom powódki co do wartości działek wchodzących w skład przedmiotu darowizny. Przeczy temu umowa sprzedaży, w której wskazano wartość przedmiotu sprzedaży. Ponadto twierdzenia powódki co do wartości poszczególnych działek są gołosłowne, a proponowana w Internecie cena sprzedaży jest tylko zaproszeniem do rokowań, o faktycznej wartości gospodarstwa rolnego decyduje popyt, co znalazło odzwierciedlenie w zeznaniach pozwanej, z których wynika, że pierwsza zaproponowana przez nią cena była za wysoka i nieruchomości nie znalazła nabywców, także po sukcesywnym obniżaniu ceny. W pozostałym zakresie zeznania powódki oraz zeznania pozwanej zasługują na wiarę, gdyż wzajemnie uzupełniają się lub potwierdzają, znalazły też oparcie w pozostałym materiale dowodowym. Gdy chodzi o powierzchnię budynków posadowionych na działce nr (...), danych dotyczących działek, to Sąd ustalił je na podstawie dokumentacji w postaci wypisu z rejestru gruntów i kartoteki budynków przedstawionych przez pozwaną notariuszowi przed sprzedażą nieruchomości, a które to dokumenty są wymienione w akcie notarialnym (k 70-71).

Gdy chodzi o zeznania pozwanej odnośnie węgla posiadanego przez spadkodawcę, kwot zgromadzonych przez niego na rachunku bankowym, to zeznania te nie mają istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu. Z zeznań tych nie wynika, aby spadkodawca darował powódce jakąś sumę pieniężną lub aby powódka zabrała te pieniądze na własne cele. Nie ma też dowodów na to, aby powódka po śmierci spadkodawcy zabrała zgromadzony przez niego węgiel. Pozwana nie przedstawiła żadnego zarzutu odnośnie węgla i pieniędzy. Dla ustalenia zachowku ważnym jest stan majątkowy spadkodawcy w chwili jego śmierci, a ten nie był sporny.

Sąd zważył, co następuje:

Z roszczeniem o zachówek można wystąpić nie tylko w sytuacji, gdy spadkodawca rozporządził swym majątkiem w drodze testamentu, ale także w przypadku dziedziczenia ustawowego, co ma miejsce w niniejszej sprawie.

Powódka jako zstępna spadkodawcy B. Ł. należy do kręgu osób uprawnionych do zachowku, a wymienionych w art. 991 § 1 k.c. Powódka wprawdzie jest spadkobiercą ustawowym, ale w wyniku tego powołania nie uzyskała należnego jej zachowku w żadnej części, ponieważ spadkodawca cały swój majątek darował pozwanej. Darowiznę tę z mocy art. 993 k.c. dolicza się do spadku, nie zachodzi bowiem sytuacja wymieniona w art. 994 § 2 k.c.

Powódka nie została wydziedziczona, nie została uznana za niegodną dziedziczenia, nie odrzuciła spadku, jest więc osobą uprawnioną do zachowku i w związku z tym ma prawo domagać się zachowku od osoby obdarowanej.

Zgodnie z art. 1000 § 1 i 2 k.c. jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach

wzbogacenia będącego skutkiem darowizny (§ 1). Jeżeli obdarowany sam jest uprawniony do zachowku, ponosi on odpowiedzialność względem innych uprawnionych do zachowku tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek (§ 2).

Ustawa nie określa, jak obliczyć wartość wzbogacenia oraz jaka chwila ma o niej zdecydować. Przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu mogą znaleźć zastosowanie jedynie posiłkowo, przy uwzględnieniu faktu, że darowizna jest świadczeniem mającym swoją podstawę prawną. Ocena istniejącego wzbogacenia powinna być dokonywana według stanu istniejącego w chwili wystąpienia przez uprawnionego z żądaniem zapłaty. Nie można przyjąć innej chwili, np. otwarcia spadku lub daty darowizny, gdyż brak podstaw do obciążenia obdarowanego ujemnymi skutkami utraty lub zużycia korzyści po otwarciu spadku, jeżeli nie wiedział o obowiązku zaspokojenia roszczenia z tytułu zachowku. Granice wzbogacenia ustalić należy biorąc pod uwagę korzyści uzyskane bezpośrednio z darowizny, a gdy obdarowany jest także uprawniony do zachowku, to granice jego odpowiedzialności stanowi wartość jego własnego zachowku.

Z materiału dowodowego nie wynika, aby powódka przed wniesieniem pozwu występowała o zapłatę zachowku. O roszczeniu o zachówek pozwana dowiedziała się z treści pozwu, który otrzymała 18.04.2019r. (k 43). Ta data będzie więc miarodajna ustalenia istnienia wzbogacenia po stronie pozwanej. Od tej daty do dnia sprzedaży, co miało miejsce 12.08.2019r., nie zaszły żadne zmiany, które rzutowałyby na zmianę wartości nieruchomości, dlatego Sąd przyjął, że wartość wzbogacenia jest równa wartości nieruchomości stanowiącej gospodarstwo rolne chwili jego sprzedaży i wynosi 205.000 zł. Powódka nie wykazała, aby wartość gospodarstwa rolnego była inna, niż wymieniona w umowie sprzedaży. Na niej, w myśl art. 6 k.c., spoczywa ciężar dowodu.

Od dnia śmierci spadkodawcy w 2014r. nie doszło do szczególnych zmian w substancji budynków, pozwana raz dokonała bieżącej naprawy budynków, zabudowania od dnia ich wzniesienia nie były remontowane, a czynione naprawy miały na celu zachowanie ich stanu. Tak więc mimo że od śmierci spadkodawcy przez kilka lat nieruchomość nie była zamieszkała, to nie doszło do dewastacji zabudowań, istotnych uszkodzeń wpływających na wartość gospodarstwa.

Jak już wspomniano wyżej, wartość wzbogacenia należy ocenić na dzień wezwania do zapłaty zachowku, dlatego do wartości gospodarstwa nie można wliczyć wartości działki nr (...), którą pozwana darowała powódce. Na dzień wezwania pozwanej do zapłaty zachowku w skład gospodarstwa rolnego nie wchodziła już działka nr (...), pozwana nie otrzymała żadnego ekwiwalentu za tą działkę, a nadto działka ta wzbogaciła powódkę. Wartość działki nr (...) nie podlega doliczeniu do spadku po B., bo nie jest to darowizna uczyniona przez spadkodawcę, z tej przyczyny nie może być zaliczona na należny powódce zachówek (art. 996 k.c.).

Jedynym majątkiem spadkodawcy był udział w gospodarstwie rolnym. Małżonkowie Ł. nie zawierali żadnych umów majątkowych małżeńskich, zatem ich udziały w majątku wspólnym były równe (art. 43 § 1 k.r.o.), stąd na skutek śmierci G. Ł. przedmiotem spadkobrania był jej udział w majątku wspólnym wynoszący $\frac{1}{2}$ część, z czego spadkodawca B. Ł. odziedziczył $\frac{1}{3}$ część, tak więc jego udział spadkowy po żonie wynosił $\frac{1}{6}$, tj. $\frac{1}{2} : 3 = \frac{1}{2} \times \frac{1}{3} = \frac{1}{6}$ wartości gospodarstwa. Doliczając do tego jego udział w majątku wspólnym wynoszący $\frac{1}{2}$, byłyby on właścicielem gospodarstwa w $\frac{2}{3}$:

$\frac{1}{2}$ jako jego udział w majątku wspólnym + $\frac{1}{6}$ jako udział w spadku po żonie = $\frac{2}{3}$ ($\frac{1}{2} + \frac{1}{6} = \frac{4}{6} = \frac{2}{3}$). Zatem, gdyby nie doszło do darowizny, to masa spadkowa po B. stanowiłaby $\frac{2}{3}$ gospodarstwa. Udział każdej ze stron w spadku po B. wynosi połowę, a ich zachówek – połowę z tej połowy, czyli $\frac{1}{4}$ wartości spadku po B., tj. $\frac{1}{6}$ wartości gospodarstwa ($\frac{2}{3} \times \frac{1}{4} = \frac{2}{12} = \frac{1}{6}$).

Przekładając to na liczby, zachówek powódki wynosi 34.166,66 zł (205.000 zł jako cena sprzedaży i wartość wzbogacenia $\times \frac{1}{6} = 34.166,66$ zł).

Taka sama kwota powstanie według sposobu wyliczenia zastosowanego w pozwie, a mianowicie:

205.000 zł jako wartość gospodarstwa i wzbogacenia : 2 jako udział każdego z małżonków w majątku wspólnym = 102.500 zł,

102.500 zł jako wartość spadku po G. : 3 jako udział każdego ze spadkobierców po niej = 34.166,66 zł + 102.500 zł jako wartość udziału w gospodarstwie przypadającego B. we wspólności majątkowej = 136.666,66 zł, co stanowi wartość spadku po B.,

136.666,66 zł : 2 jako udział każdej ze stron w spadku po B. = 68.333,33 zł : 2 jako zachówek = 34.166,66 zł.

Zgodnie z art. 991 § 1 k.c. zachówek powódki stanowi połowę wartości udziału przy dziedziczeniu ustawowym i tę zasadę Sąd zastosował, zgodnie z wnioskiem powódki. Powódka nie jest trwale niezdolna do pracy, co uzasadniałoby przyjęcie wyższego zachowku, jak to stanowi art. 991 § 1 k.c.

Kwota 34.166,66 zł stanowi też zachówek pozwanej, ponad tę kwotę winna ona zapłacić zachówek należy powódce, który to zachówek znajduje usprawiedliwienie w wysokości wzbogacenia.

Wobec powyższego orzeczono na podstawie art. 991 § 1 w zw. z art. 1000 § 1 i 2 k.c.

Podstawą prawną rozstrzygnięcia o odsetkach ustawowych za opóźnienie jest art. 481 § 1 i 2 k.c.

W orzecznictwie i doktrynie występują dwa stanowiska dotyczące wymagalności świadczenia z tytułu zachowku, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 10.10.2008r. w sprawie II CNP 35/08 (Lex nr 560540). Pierwsze z nich wskazuje, że roszczenie o zachówek jest roszczeniem bezterminowym i jego wymagalność należy ustalić w oparciu o regułę z art. 455 k.c. i dlatego odsetki za opóźnienie należą się dopiero od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty zachowku. Wymienić tu należy min. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16.06.2000r. w sprawie IV CKN 58/00 (Lex 490431), z dnia 17.09.2010r. w sprawie II CSK 178/10 (Lex nr 942800), z dnia 17.04.2009r. w sprawie III CSK 298/08 (OSNC-ZD 2009, nr 4, poz. 107). Drugie stanowisko podkreśla, że skoro ustalenie wartości spadku w celu określenia zachowku oraz obliczenia zachowku następuje według cen z chwili orzekania o zachowku, to odsetki od tak ustalonego świadczenia pieniężnego powinny być naliczone dopiero od daty wyrokowania w sprawie, bo dopiero z tym momentem roszczenie o zapłatę staje się wymagalne. Za tym stanowiskiem opowiedział się Sąd Najwyższy w min. w następujących orzeczeniach: w uchwale (wpisanej do księgi zasad prawnych) z dnia 26.03.1985r. w sprawie III CZP 75/85 (Lex nr 3078), w wyroku z dnia 15.12.1999r. w sprawie I CKN 248/98 (Lex nr 898244), w wyroku z 25.05.2005r. w sprawie I CK 765/04 (Lex nr 180835).

Ostatecznie w wyroku z dnia 7.02.2013r. w sprawie II CSK 403/12 (Lex nr 1314389) Sąd Najwyższy stwierdził, że „termin, od którego zobowiązany z tytułu zachowku popadł w stan opóźnienia – warunkujący zasądzenie odsetek ustawowych – należy ustalić indywidualnie z uwzględnieniem okoliczności danej sprawy. O stanie opóźnienia można mówić wówczas, gdy zobowiązany znał już wszystkie obiektywnie istniejące okoliczności pozwalające mu racjonalnie ocenić zasadność i wysokość zgłoszonego roszczenia z tytułu zachowku. Może to nastąpić także w dacie poprzedzającej chwilę wyrokowania”.

W niniejszej sprawie Sąd podziela zapatrywanie Sądu Najwyższego wyrażone w cytowanym wyżej wyroku z dnia 7.02.2013r. w sprawie II CSK 403/12. W związku z tym termin rozpoczęcia biegu odsetek ustawowych za opóźnienie Sąd ustalił mając na względzie art. 455 k.c. Zważyć należy, że w dniu otrzymania odpisu pozwu strona pozwana znała wszystkie okoliczności pozwalające jej na obiektywną i racjonalną ocenę wysokości roszczenia. Pozwana była w stanie ocenić wartość zachowku w oparciu o wartość nieruchomości, wtedy już bowiem gospodarstwo wystawiła do sprzedaży, miała też rozeznanie co do realnej wartości, za jaką jest w stanie sprzedać gospodarstwo. Pozwana w tym zakresie korzystała z Internetu, z biur sprzedaży nieruchomości, co wynika z jej zeznań. Zatem w dniu otrzymania wezwania do zapłaty zachowku pozwana winna uczynić zadość roszczeniu.

Koszty procesu uzasadnia art. 100 k.p.c., w zw. z art. 98 § 3 i art. 109 § 2 k.p.c. oraz § 2 pkt 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22.10.2015r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015r., poz. 1800 ze zm.). Strona powodowa wygrała proces w 37%, a pozwana w 63%.

Na koszty stron składają się: wynagrodzenia pełnomocników procesowych i opłaty skarbowe od pełnomocnictw procesowych: $3600 \text{ zł} + 17 \text{ zł} + 3600 \text{ zł} + 17 \text{ zł} = 7234 \text{ zł} \times 37\% = 2676,58 \text{ zł} - 3617 \text{ zł} = - 940,42 \text{ zł}$ lub

$7234 \text{ zł} \times 63\% = 4557,42 \text{ zł} - 3617 \text{ zł} = 940,42 \text{ zł}$.

Z powyższego wyliczenia wynika, że to powódka winna zwrócić poniesione przez pozwaną koszty procesu stosownie do wysokości wygranej.

W takim stosunku Sąd rozłożył na strony nieuiszczone koszty sądowe, od których powódka była zwolniona w całości postanowieniem z 20.03.2019r. (k 35), na koszty te składa się tylko opłata od pozwu 5000 zł. Sąd zastosował tu zasady określone w art. 113 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy z 28.07.2005r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz. U. z 2019r., poz. 785):

$5000 \text{ zł} \times 37\% = 1850 \text{ zł}$ (od pozwanej),

$5000 \text{ zł} \times 63\% = 3150 \text{ zł}$ (od powódki).

Sąd nie dopatrywał się okoliczności uzasadniających zastosowanie art. 102 k.p.c.

Sposób korzystania z przepisu art. 102 k.p.c. jest suwerennym uprawnieniem jurysdykcyjnym sądu orzekającego i do jego oceny należy przesądzenie, czy wystąpił szczególnie uzasadniony wypadek, który uzasadnia odstępnie, a jeśli tak, to w jakim zakresie, od generalnej zasady obciążania kosztami procesu strony przegrywającej spór (wyrok Sądu Najwyższego z 19.05.2006r., III CK 221/05, Legalis nr 104333). W orzecznictwie przyjmuje się, że fakt zwolnienia strony od kosztów sądowych nie ma znaczenia dla oceny przesłanek stosowania art. 102 k.p.c. Korzystanie przez stronę ze zwolnienia od kosztów sądowych, samo przez się nie stanowi „wypadku szczególnie uzasadnionego” w rozumieniu art. 102 k.p.c. (wyrok Sądu Najwyższego z 22.11.2006r., V CSK 292/06, Legalis nr 156422).

Przyjmuje się, że bez znaczenia dla kwestii stosowania art. 102 k.p.c., pozostaje sytuacja materialna strony. Natomiast dominuje pogląd, że wypadki szczególnie uzasadnione to te, które powodują, iż zasądzenie kosztów na rzecz wygrywającego przeciwnika w całości, a nawet w części, byłoby sprzeczne z powszechnym odczuciem sprawiedliwości oraz zasadami współżycia społecznego. Może o tym stanowić np. przebieg postępowania, charakter dochodzonego roszczenia, jego znaczenie dla strony, przedawnienie roszczenia, subiektywne przekonanie o zasadności roszczenia wsparte na obiektywnych podstawach (postanowienie Sądu Najwyższego z 19.09.2013r., I CZ 183/12, Legalis nr 924560).

Gdy chodzi o wartość zabudowanej działki to strona powodowa oparła się na cenie zaproponowanej przez pozwaną w Internecie, jednakże powódka domagała się zachowku nie tylko w oparciu o wartość zabudowanej działki, ale w oparciu o wartość całego gospodarstwa rolnego, przy czym do tego gospodarstwa powódka doliczyła także działkę nr (...), której pozwana w dniu śmierci spadkodawcy nie była już właścicielką, a własność przysługiwała powódce. Powódka nie przedstawiła żadnych dokumentów, które stanowiłyby oparcie dla wartości gospodarstwa przyjętego w pozwie, a świadczących o poszukiwaniach powódki realnych podstaw wyliczenia wartości zachowku. Powódka od samego początku procesu była reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika i to on wniósł pozew w imieniu powódki. Zatem powódka nie była pozbawiona możliwości weryfikacji ogłoszenia pozwanej o sprzedaży działki zabudowanej i wartości gospodarstwa korzystając nie tylko z dostępnych w Internecie ogłoszeń, ale także z doświadczenia fachowego pełnomocnika.